

พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ไทย

สมัยปรับปรุงและปฏิรูปประเทศไทย

จุดประสงค์การเรียนรู้

๑. ปัจจัยที่ส่งผลต่อความมั่นคงและความเจริญรุ่งเรืองของไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ได้
๒. บทบาทของพระมหากษัตริย์ไทยในราชวงศ์จักรีในการสร้างสรรค์ความเจริญและความมั่นคงของชาติได้
๓. พัฒนาการของไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ทางด้านการเมืองการปกครอง สังคม เศรษฐกิจและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศตามช่วงสมัยต่างๆ ได้
๔. เหตุการณ์สำคัญสมัยรัตนโกสินทร์ที่มีผลต่อการพัฒนาชาติไทย เช่น การทำสนธิสัญญาเบาว์ริงในสมัยรัชกาลที่ ๔ การปฏิรูปประเทศในสมัยรัชกาลที่ ๕ การเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่ ๑ โดยวิเคราะห์สาเหตุปัจจัย และผลของเหตุการณ์ต่างๆ ได้

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความมั่นคงและความเจริญรุ่งเรือง

การมีผู้นำที่ดี

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

ทรงมีความรู้ด้านภาษาอังกฤษ และดาราศาสตร์ ทรงติดต่อกับต่างประเทศอย่างกว้างขวาง

ทรงมีความรอบรู้ การเสด็จประพาสต่างประเทศเป็นการเจริญสัมพันธไมตรี และนำความเจริญมาปรับใช้

ทรงได้รับการศึกษาอย่างดี

พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ตั้งแต่รัชกาลที่ ๔ เป็นต้นมา ทรงมีความทันสมัย รู้ทันความเปลี่ยนแปลงของโลก และเห็นความสำคัญของการปฏิรูปประเทศ

ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์

ประเทศไทยเป็นรัฐที่อยู่ตรง
กลางระหว่างเขตอำนาจ
ของอังกฤษในพม่า มลายู
และเขตอำนาจของฝรั่งเศสใน
เวียดนาม กัมพูชา และลาว

ไทยเปรียบเสมือนรัฐกั้น
ชนระหว่าง
อังกฤษและฝรั่งเศส

ทำให้ทั้งสองชาติไม่ใช่
กำลังหักหาญ
ยึดครองไทย
เพราะเกรงว่าอาจต้อง
ปะทะกับอีกฝ่าย

การดำเนินนโยบายต่างประเทศที่ดี

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงฉายกับซาร์นิโคลัสที่ ๒ แห่งรัสเซีย
ที่พระราชวังปีเตอร์ฮอฟ เมื่อคราวเสด็จประพาสยุโรปครั้งแรก พ.ศ. ๒๔๔๐

รัฐบาลดำเนินนโยบายต่างประเทศในลักษณะที่เป็นมิตร โอนอ่อนผ่อนตาม รวมทั้งแสวงหาพันธมิตร
เช่น รัสเซียเพื่อมาคานอำนาจกับอังกฤษและฝรั่งเศส

การสร้างความปลอดภัยภายในและลดความขัดแย้ง

ยกเลิกธรรมเนียมที่ล้าสมัย เช่น การหมอบคลาน
เมื่อเข้าเฝ้าเปลี่ยนเป็นการเดิน การหมอบกราบ
เปลี่ยนเป็นก้มศีรษะ ถวายคำนับ เป็นต้น

ปฏิรูปกฎหมายและการศาล เพื่อไม่ให้
ชาติตะวันตกใช้เป็นข้ออ้างแทรกแซง
และยึดครองไทย

พัฒนาการทางประวัติศาสตร์

พัฒนาการด้านการเมืองการปกครอง

ด้านการเมือง

- สมัยรัชกาลที่ ๔ อำนาจทางการเมืองขึ้นอยู่กับตระกูลขุนนาง
- สมัยรัชกาลที่ ๕ ทรงพยายามลดอำนาจขุนนางตระกูลขุนนาง ทำให้อำนาจของพระองค์มากขึ้น

ด้านการปกครอง

- สมัยรัชกาลที่ ๔ ทรงเริ่มเปลี่ยนแปลงธรรมเนียมที่ล้าสมัย รวมทั้งการติดต่อกับชาติต่างชาติ
- สมัยรัชกาลที่ ๕ ทรงตั้งสภาที่ปรึกษา ๒ สภา คือ สภาที่ปรึกษาราชการแผ่นดินกับสภาที่ปรึกษาในพระองค์
- ทรงปฏิรูปการปกครองส่วนกลาง โดยเพิ่มหน่วยงานจาก ๖กรม เป็น ๑๒ กรม ต่อมาทั้ง ๑๒ กรม เปลี่ยนเป็น ๑๒กระทรวง ซึ่งเป็นรากฐานของกระทรวงต่างๆ ในปัจจุบัน

พัฒนาการด้านการเมืองการปกครอง

ด้านการปกครอง

- การปฏิรูปการปกครองส่วนภูมิภาค ทรงยกเลิกระบบกินเมือง เมืองทั้งหลายรวมเป็นมณฑลเทศาภิบาล
- การปฏิรูปการปกครองส่วนท้องถิ่น ทรงนำระบบการปกครองแบบสุขาภิบาลมาใช้ แต่งตั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน
- ทรงตั้งเสนาบดีสภา องคมนตรีสภา และรัฐมนตรีสภา
- สมัยรัชกาลที่ ๖ กลุ่มยังเติร์ก พยายามเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นประชาธิปไตยแต่ไม่สำเร็จ
- ทรงให้ประชาชนมีเสรีภาพในการแสดงออก
- สมัยรัชกาลที่ ๗ ทรงเตรียมการพระราชทานรัฐธรรมนูญ แต่มีผู้ถวายนความเห็นว่าประชาชนยังไม่พร้อม เพราะการศึกษาไม่แพร่หลายทรงวางรากฐานการปกครองท้องถิ่นแบบเทศบาล เพื่อให้ราษฎรรู้จักปกครองตนเอง

พัฒนาการด้านเศรษฐกิจ

ด้านการเงินการคลัง

กำหนดอัตราแลกเปลี่ยนเพื่อการซื้อขาย

ตั้งหอรักษาทรัพย์สินและกระทรวงการคลังในเวลาต่อมา

ด้านเกษตรกรรม

บุกเบิกที่ดินเพื่อการเพาะปลูก มีการขุดคลองเพิ่ม

มีการตั้งโรงสี และมีการส่งเสริมการพัฒนาพันธุ์ข้าว
ส่งเสริมการเลี้ยงไหม

ด้านการค้าและการลงทุน

เกิดโรงงานอุตสาหกรรมเพิ่มมากขึ้น

เศรษฐกิจขยายตัว และผูกพันกับเศรษฐกิจโลกเพิ่มมากขึ้น

พัฒนาการด้านสังคม

การเลิกทาส

- รัชกาลที่ ๕ ทรงดำเนินการเลิกทาสใน พ.ศ. ๒๔๑๗ แต่ให้ มีผลย้อนหลังไปถึง พ.ศ.๒๔๑๑
- พ.ศ.๒๔๘๘ ทรงประกาศยกเลิกระบบทาสในไทย ห้ามผู้เป็นไทขายตัวเป็นทาสอีกต่อไป
- ส่วนผู้เป็นทาสให้ลดค่าตัวลงเดือนละ ๔ บาท จนหมดค่าตัวหรือหมดหนี้

การเลิกไพร่

- รัชกาลที่ ๕ ทรงเลิกไพร่โดยเริ่มจากการกำหนดว่าชายฉกรรจ์ที่ถูกสักขึ้นทะเบียนต้องมีอายุ ๑๘ ปี
- ห้ามเกณฑ์แรงงานราษฎรเปลี่ยนเป็นให้จ้างแทน
- กำหนดให้ผู้ชายอายุ ๑๘ ปี เป็นทหาร ๒ ปี แล้วไม่ต้องรับราชการ (เข้าเดือน) อีกต่อไป
- ผู้ที่ไม่เป็นทหารให้เสียเงินค่าราชการไม่เกิน ๖ บาทต่อปี
- ระบบไพร่สิ้นสุดลง ไพร่มีสถานะเป็นราษฎรที่มีอิสระในการตั้งถิ่นฐานและประกอบอาชีพ

การศึกษา

- รัชกาลที่ ๕ โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงเรียนสอนหนังสือขึ้น
- ทรงตั้งกระทรวงธรรมการ
- รัชกาลที่ ๖ โปรดเกล้าฯ ให้มีการศึกษาภาคบังคับ ๔ ปี

พัฒนาการด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

ด้านการทูตและการทำสนธิสัญญาระหว่างประเทศ

- ❖ รัชกาลที่ ๔ ทรงเห็นความจำเป็นที่จะต้องยอมแก้ไขและทำสนธิสัญญาใหม่กับชาติตะวันตก

ด้านการป้องกันการคุกคามของชาติตะวันตก

- ❖ รัชกาลที่ ๕ เสด็จประพาสยุโรปถึง ๒ ครั้ง เพื่อเจรจาและหาพันธมิตรที่จะช่วยสนับสนุนไทย

ด้านการแก้ไขสิทธิสภาพนอกอาณาเขต

- ❖ ทำให้ยกเลิกการมีสิทธิสภาพนอกอาณาเขตของคนในบังคับของต่างชาติ

เหตุการณ์สำคัญที่มีผลต่อพัฒนาการทางประวัติศาสตร์

การทำสนธิสัญญาเบาว์ริง

เซอร์ จอห์น เบาว์ริง

- อังกฤษได้สิทธิสภาพนอกอาณาเขต
- ยกเลิกภาษีปากเรือ ให้เก็บภาษีสินค้าขาเข้าร้อยละ ๓ แทน
- ให้มีการค้าเสรี และไทยอนุญาตให้นำข้าว ปลาเกลือ ไปขายต่างประเทศได้
- คนในบังคับอังกฤษนำฝิ่นมาขายในไทยได้ แต่ต้องขายให้เจ้าภาษีฝิ่นเท่านั้น ถ้าเจ้าภาษีไม่ซื้อต้องนำออกไป
- ถ้าชาติอื่นได้สิทธิพิเศษเพิ่มเติม อังกฤษจะได้สิทธิพิเศษนั้นด้วย
- สินค้าที่เป็นสินค้าออกให้เก็บภาษีได้เพียงครั้งเดียว
- สนธิสัญญานี้จะแก้ไขได้เมื่อพ้น ๑๐ ปีไปแล้ว

ผลกระทบของสนธิสัญญาเบาว์ริง

ด้านเศรษฐกิจ

การเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจของประเทศ จากแบบยังชีพเป็นระบบเศรษฐกิจการตลาด

การเปลี่ยนแปลงประเภทสินค้าหลักของประเทศ
ทำให้ข้าวกลายเป็นสินค้าออกที่สำคัญมาจนถึงปัจจุบัน

การขยายตัวของการค้าภายในประเทศ ประกอบกับการพัฒนาเส้นทางคมนาคม
ทำให้การค้าขยายตัวอย่างรวดเร็ว

การพัฒนาอุตสาหกรรม และรัฐได้ปรับปรุงระบบสาธารณสุขไปไกล
ให้สอดคล้องกับความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ

การปฏิรูประบบภาษีอากรและการคลัง จัดตั้งหอรัษฎากรพิพัฒน์
และมีการจัดทำงบประมาณแผ่นดินเป็นครั้งแรก

ผลกระทบของสนธิสัญญาเบาว์ริง

ด้านการเมือง

ผ่อนคลายแรงกดดันจากมหาอำนาจตะวันตก
และเป็นการเปิดสัมพันธ์ทางการทูต
ระหว่างไทยกับนานาชาติ

สิทธิสภาพนอกอาณาเขตและคนในบังคับ
ถือเป็นความเสียหายเปรียบในระยะยาวมาก
ซึ่งไทยก็เริ่มเจรจาเพื่อจำกัดปัญหานี้

ด้านสังคม

การเปลี่ยนแปลงกลุ่มผู้มีบทบาททางเศรษฐกิจ
พ่อค้าและนายทุนชาวตะวันตกเข้ามาค้าขาย
และลงทุนทำธุรกิจแข่งขันกับนายทุนชาวจีน

การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต สินค้าของตะวันตกซึ่งเป็นสินค้า
แปลกใหม่ กระจายไปยังประชาชนทั้งในเมืองและชนบท
ทำให้ประชาชนเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจที่ใช้เงินตราหาซื้อ
สิ่งของแทนที่วิถีชีวิตแบบเดิม

การปฏิรูปประเทศสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

การปฏิรูปประเทศ
สมัยรัชกาลที่ ๕

การปฏิรูปประเทศ
ระยะแรก

การปฏิรูปประเทศ
ระยะที่ ๒

ทรงตั้งหอรัษฎากรพิพัฒน์

ทรงเปลี่ยนแปลงธรรมเนียมการเข้าเฝ้า

ทรงตั้งสภาที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน และสภา
ที่ปรึกษาส่วนพระองค์

ทดลองขยายการปกครอง
จาก ๖ กรม เป็น ๑๒ กรม

พระบรมวงศานุวงศ์ และขุนนาง
ได้รับการศึกษาแบบใหม่มาช่วยราชการ

ทรงจ้างชาวต่างประเทศ
มาเป็นที่ปรึกษาและทำงาน

ด้านการบริหารราชการแผ่นดิน

ทรงปฏิรูปการบริหารราชการแผ่นดินใหม่ในวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๓๕
หลังจากทรงทดลองมา ๔ ปี โดยแบ่งเป็น ๑๒ กระทรวง ได้แก่

กระทรวงมหาดไทย

กระทรวงนครบาล

กระทรวงโยธาธิการ

กระทรวงธรรมการ

กระทรวงเกษตรพานิชการ

กระทรวงยุติธรรม

กระทรวงมรุธาธร

กระทรวงยุทธนาธิการ

กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ

กระทรวงการต่างประเทศ

กระทรวงกลาโหม

กระทรวงวัง

ด้านกฎหมายและศาล

- ปฏิรูปกฎหมายและการศาลให้เป็นแบบตะวันตก เพื่อยกเลิกสนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรม และสิทธิสภาพนอกอาณาเขต
- ตั้งกระทรวงยุติธรรมเพื่อดูแลงานด้านการศาล
- ตั้งโรงเรียนกฎหมาย จ้างนักกฎหมายชาวต่างชาติมาช่วยร่างประมวลกฎหมายตามแบบตะวันตก
- พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ เป็นแกนนำสำคัญในการปฏิรูปกฎหมาย

ด้านสังคม

- ทรงเลิกทาสและระบบไพร่
- ประชาชนมีอิสระในการประกอบอาชีพ ตั้งถิ่นฐาน และศึกษาเล่าเรียน

ด้านการศึกษา

- ทรงจัดระบบการศึกษาแผนใหม่แบบตะวันตก
- ตั้งโรงเรียนหลวงสำหรับลูกขุนนางและราษฎร
- ตั้งกระทรวงธรรมการดูแลเรื่องศาสนาและการศึกษา

ด้านเศรษฐกิจและการคลัง

- จัดระบบเงินตราโดยใช้มาตรฐานทองคำแทนมาตรฐานเงิน
- ตั้งกระทรวงพระคลังมหาสมบัติดูแลด้านการคลังของแผ่นดิน

ด้านการคมนาคมและการสื่อสาร

- มีการสร้างถนน ทางรถไฟ รถราง
- มีการขุดคลอง
- จัดระบบไปรษณีย์โทรเลข ไฟฟ้า ประปา และโรงพยาบาล

การปฏิรูปประเทศสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

รัชกาลที่ ๖ ไม่ได้รีบร้อนทรงรอเวลาที่เหมาะสม และในวันที่ ๒๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๐ จึงได้ทรงประกาศสงครามต่อฝ่ายมหาอำนาจกลาง

ผลดีของการเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่ ๑

- ได้ยกเลิกสนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรมกับเยอรมนี และออสเตรีย-ฮังการี
- ต่างชาติรู้จักไทยดีขึ้น ได้รับการยกย่องให้มีฐานะเท่าเทียมกับประเทศฝ่ายสัมพันธมิตร
- ได้เป็นสมาชิกของสันนิบาตชาติ
- ขอแก้ไขสนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรมกับชาติตะวันตก

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระราชทานเหรียญที่ระลึกแก่ทหารอาสาที่เดินทางกลับจากการรบ

รัชกาลที่ ๖ ทรงตรวจแถวทหารอาสา

ที่เดินทางกลับจากการรบบริเวณหน้าพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท

บทบาทของพระมหากษัตริย์ในราชวงศ์จักรีต่อความมั่นคงและเจริญรุ่งเรืองของชาติ

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระราชกรณียกิจที่สำคัญ

ด้านการต่างประเทศ

- ❖ ทรงส่งคณะราชทูตไปอังกฤษและฝรั่งเศสเพื่อเจริญพระราชไมตรี

ด้านการปรับปรุงประเทศ

- ❖ ทรงยกเลิกประเพณีเก่าๆ ที่ล้าสมัย และทรงนำความรู้ของตะวันตกมาปรับปรุงบ้านเมือง

ด้านเศรษฐกิจ

- ❖ ทรงทำสนธิสัญญากับต่างชาติ และโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงงานผลิตเงิน

ด้านสังคมและวัฒนธรรม

- ❖ ทรงตั้งธรรมยุติกนิกาย และโปรดเกล้าฯ ให้ชำระและเขียนพงศาวดารขึ้นใหม่

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระราชกรณียกิจที่สำคัญ

ด้านการปฏิรูปประเทศ

- ❖ ทรงปฏิรูปการปกครองส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค
- ❖ ทรงปฏิรูประบบกฎหมายและการศาล
- ❖ ทรงเลิกทาส และทรงเลิกระบบไพร่ และทรงปฏิรูปการศึกษา

ด้านการรักษาเอกราชของชาติ

- ❖ ใช้วิธีการทูต การทหาร และการแสวงหาความช่วยเหลือจากมหาอำนาจอื่น
- ❖ ทรงพยายามดำเนินนโยบายต่างประเทศอย่างอดทน และผ่อนปรน

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระราชกรณียกิจที่สำคัญ

ด้านการสร้างชาตินิยม

- ❖ ทรงใช้วิธีการสร้างสัญลักษณ์ เพื่อเป็นศูนย์รวมใจให้เกิดความรัก ความสามัคคี สำนึกในหน้าที่พลเมืองที่ดีของชาติ และสำนึกในความเสียสละของบรรพบุรุษ

ด้านการสร้างความรุ่งเรืองทางวัฒนธรรม

- ❖ ทรงมีพระปรีชาสามารถด้านอักษรศาสตร์ ทรงมีบทพระราชนิพนธ์มากมาย จนได้รับการถวายพระราชมัญญูว่า “พระมหาธีรราชเจ้า”

ด้านการสร้างความเป็นสากลและนำไทยเข้าสู่สังคมนานาชาติ

- ❖ ทรงกำหนดให้คนไทยมีนามสกุลใช้ ทรงเปลี่ยนธงชาติใหม่ และการเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่ ๑

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระราชกรณียกิจที่สำคัญ

ด้านการวางรากฐานประชาธิปไตย

- ❖ ทรงเตรียมการหลายประการเพื่อปลูกฝังให้ประชาชนมีสำนึกทางการเมือง พร้อมทั้งมีส่วนร่วมในการปกครองระบอบประชาธิปไตย เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครอง จึงทรงเต็มพระราชหฤทัย สละพระราชอำนาจของพระองค์

ด้านการเป็นแบบอย่างที่ดีในการเสียดุลผลประโยชน์ส่วนตัว

- ❖ ทรงยอมลดค่าใช้จ่ายส่วนพระองค์ ในยามที่บ้านเมืองเผชิญกับปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำ

